

nek nemcsak nyelvi artikulációja, hanem metafizikája is van. Esterházy Péterrel és Nádas Péterrel összevetve Kornis Mihály éppúgy briliáns nyelvész, mint Esterházy, és éppúgy érzéki szövegek megalkotója, mint Nádas. De ez az érzékiség nála nem kerül a tiszta ész racionális kontrollja alá (mint Nádasnál), és az idézésteknika, illetve a nyelvi eklektika sem telítődik az önreflexív poétizálással (mint Esterházynál).

A félelem dicsérete című kötetben többször felbukkanó gondolatok (az irónia elutasítása, az individualitás kiemelése, a banalitások tettenérése, a közhelygondolatok kigúnyolása, a történelem rettenete) sokféle megfogalmazásban és szövegkörnyezetben tűnnek elénk. Ez a sokféleség, s a bevezetőben említett műfaji változatosság ugyanarra az alapélményre vezethető vissza: „Amikor félünk, írunk.” (...)„s ha írók vagyunk: írásban létezzünk, várakozva, hallgatagon. Hiszen azt csinálunk, amit akarunk.

Tehát félünk.

Tehát írunk.”

P. MÜLLER Péter

GYÓGYMÓD ÉS BABONA

Makay Béla–Kiss József: *Népi gyógyítások Szatmárban*, Népszava Kiadó, Budapest, 1988

A magyar népi orvoslás tudatos gyűjtése először a két világháború között, majd az ötvenes évek végétől már nemcsak az etnográfiai kutatás más ágaival (a népmesék, hiedelmek, népballadák gyűjtésével) együtt folyik, hanem önálló néprajzi diszciplínaként. Tanulmányok, monográfiák igazolják, hogy a szorgalmas, hozzáértő gyűjtők – a huszonegyedik órában, igaz – még igen értékes adatokat menthetnek meg a feledéstől. Ezt hivatott bemutatni a Makay–Kiss szerzőpáros, kik a szatmári Erdőháton megbúvó kis falvakban az évszázados népi tapasztalatok és megfigyelések gazdag füzérét gyűjtötték össze, a nemzedékről nemzedékre öröklött népi orvoslás közismert és kevésbé ismert módjait.

A monográfiában olyan gyógyítási módszerekkel ismerkedhetünk meg, amelyek a gyógynövények alkalmazása mellett a ráolvasásig, az imáig terjednek. Ezekben a falvakban még ma is él az ólomöntés, a ráolvasás, a szemverés ellen készített szenesvíz vagy a szenteltvíz használata, aminek nem sok köze van a népi orvosláshoz, akárcsak a sárgaság elleni védekezésnek, mi szerint „egy vajákos asszony kommandálására kilenc tetűt tettek rá egy kis kenyérbélre!” De a babonára következtethetünk abból is, hogy az ijedős gyerek párnája alá a nagyanyja sírjáról vett zacskónyi földet tettek az egyik faluban vagy a veszetzéget úgy gyógyították, hogy kilenc kőrissfabogarat megszáritottak, összetörték, vízben megfőzték és ezt megitták a beteggel. A szemmel vert gyereken pedig csak a ráolvasás segít. Népszokás már az is, hogy a lányos háznál, egyebek mellett úgy is próbálták a legényt megfogni, hogy fondorlattal bugyidarabot varrtak a lajbijába.

Idegbetegségek és gyógyításai a kötet egyik legérdekesebb fejezete. Ebben a részben olvashatjuk a legtöbb hiedelmet, imát a betegségek elhárítására. Ijedtség ellen pl. ólmot,

viaszt olvasztottak, miközben ezt az imát mondták: „Istennek szentháromsága, a te nevedben kérem,/Mutasd meg, hogy mitől ijedt meg.” Szenes vizet csináltak és ráolvastak a betegre, de ha nagyon megrémült a gyerek, akkor „levették a külső ablakot, a leghidegbebet és azt a fekvő gyerekeknek az arcára, testére rányomtuk. Rövidesen meggyógyult.” Rontás megelőzése ellen különféle praktikát ajánl a népi hiedelem: fordítva kell hordani az alsóneműt; fekete tyúk csontját kell a szájban tartani stb.

A mell-, a hasüreg, a csont, az ízületek, az izmok betegségei és gyógyításai fejezetben a különböző fájdalmak, betegségek ellen leggyakrabban különféle teákat ajánlja a népi orvoslás (hársfa, egérfarkkóró, székfű, medveszeder, keménymag, ezerjófű, tormalevél, dohánylevél, fodormenta, bodza, ökörfarkkóró, feketeribizli levele, kóriscfalevél, mosófű, borsfű, zab, csipkebogyó stb.).

A gyűjteményben több olyan gyógyszer van, amelynek hatása igen széleskörű, sok betegsége jó, mint pl. a feketeteretek apróra reszelve gyógyítja az epebántalmakat, rossz közérzet ellen a levét kell inni, a tüdőbajos ember naponta kétszer-háromszor egy kanál reszelt feketeteretek levét igya jól megcukrozva, gyomorfekélyre, gyomorfájásokra, szélgörcsre szintén hatásos, giliszta ellen pedig a hámozatlan retket kell éhgyomorra reggeli-re enni.

A sok hasznos tanács mellett akad mosolyogni való hiedelem is pl. a gyógyíthatatlan, makacs reumás testrészt a nagyon régi öregek kankutya hájjával dörzsölték, kengették. Hideglelés ellen a disznó körmeit nyersen, apróra vágva kellett megenni; orbánc ellen száraz kutyaszart kellett a pipába tömni és azt szívni; a kutyaharapásra néhány szál kutyaszórt húztak és bekötötték (kutyaharapást szőrével gyógyították!); a nemkívánt terhesség ellen lószőr porát összekefálték és megitták az állapotos asszonnyal; a tifusz ellen pedig úgy védekeztek, hogy egy záptojást akasztottak a nyakukba és azt ott kellett hordani egy hétig, utána odaadták egy kan kutyának.

Külön figyelmet érdemelnek a kötet verses mondókái, imái, amelyek szerves tartozékai voltak egy-egy cselekménynek, mely a betegség elhárítására, gyógyítására irányult. Különösen a szemverés, ijedés ellen, de ráimádkoztak a szemölcsre is, hogy eltűnjön vagy a szeplőre az első fecskék megjelenésakor. Volt olyan nagymama, anyuka, aki naponta ráimádkozott a gyerekekre, hogy megelőzze a bajt. Egy szép, szülés közben elmondott imát is olvashatunk a gyűjteményben.

A monográfia szerkezete jól áttekinthető, a szerzőpáros ugyanis az emberi testrészek szerint csoportosította anyagát: a fej betegségei (szem, légzőszerv, fül, száj); idegbetegségek; a mell, hasüreg betegségei; a csont, ízület, ín, izom betegségei; vérkeringési és anyagcsere-betegségek; külső bajok a bőrön; asszonybajok; fertőző és egyéb betegségek és gyógyításaik. A gyűjtemény végén találjuk a kötetben előforduló gyógynövények jegyzékét, a tájszavak magyarázatát és a 74 adatközlő nevét, korát és lakhelyét. Az értékes és egyben szórakoztató kötetet gazdag képmelléklet teszi színesebbé és látványosabbá.